

УДК

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ РЕГІОНАЛЬНОГО ІННОВАЦІЙНОГО ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ

Брусільцева Ганна Миколаївна, к.е.н., доцент Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, Харків, Україна

Анотація — В статті обґрунтовано важливість використання кластерної моделі розвитку для підвищення конкурентоспроможності туристичного регіону. Проаналізовано світовий досвід існування кластерних утворень та запропоновано впровадження моделі «потрійної спіралі» у розвиток інноваційного туристичного кластеру.

Ключові слова — туризм, туристичний кластер, інновації, кластерна модель, конкурентоспроможність.

В умовах інноваційно-структурної розбудови економіки і поширення ролі глобальних корпорацій важливого значення набуває створення інтеграційних форм, спроможних виробляти конкурентоспроможний туристичний продукт. Однією з перспективних форм економічної інтеграції є формування інноваційних кластерів, які являють собою групи підприємств, фірм, організацій та установ, діяльність яких знаходиться в одній (чи споріднених) сферах бізнесу за економічними інтересами та регіональною ознакою. В сучасних українських реаліях застосування кластерного підходу є необхідною умовою для відродження та розвитку туристичної галузі, розробки конкурентоспроможного туристичного продукту, підвищення ефективності інноваційного розвитку регіонів, досягнення високого рівня економічного розвитку в цілому. Дослідженню кластеризації підприємств останнім часом приділяється велика увага, але проблеми, пов'язані з розробкою та реалізацією кластерного підходу стосовно інтеграційних перетворень українських туристичних підприємств на рівні регіону, є новим і недостатньо вивченим напрямком дослідження.

Питанням формування та розвитку економічних кластерів були присвячені публікації А. Маршала, М. Портера, М. Вебера, Т. Андерсона; значний внесок в адаптацію кластерного підходу до українських умов зробили українські вчені: С. І. Соколенко, М. П. Войнаренко, В. М. Геєць, А. В. Череп, В. Г. Федоренко, П. І. Гайдуцький, П. Т. Саблук, Б. Й. Пасхавер, Н. М. Внукова, Г. А. Семенов, Д. М. Стеченко та інші. В роботах наведених науковців було сформовано: об'єкти кластерних угруповувань (природної чи культурної спадщини, освітніх установ, об'єктів туристичної інфраструктури, проектних і наукових організацій); аргументовано та визначено роль та місце туристичних кластерів в розвитку регіонів; місце та значення органів державної влади та місцевого самоврядування у розвитку кластерних форм організації бізнесу.

Метою дослідження є визначення оптимальної моделі інноваційного туристичного кластера для забезпечення конкурентоспроможності туристичного регіону.

Надання пріоритету інноваційних шляху економічного розвитку визначено в «Стратегії сталого розвитку Україна 2020», затвердженої Указом Президента України від 12.01.2015р., «Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері», схваленої розпорядженням КМУ, Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року, схваленою Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.07.2013 р., законами України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про інноваційну діяльність», «Про наукові парки» тощо.

Одними з напрямів забезпечення сталого розвитку відповідно до Стратегії «Україна 2020» є формування та просування брендів-меседжів про Україну: Україна – хаб для інвестицій; Україна – країна високих технологій та інновацій; Україна – країна, приваблива для туризму; Україна – країна із визначними культурними та історичними традиціями. Це обумовлює необхідність сприяння інноваційній діяльності через створення ефективної моделі інноваційно-туристичного кластера в туристичній галузі на базі комерціалізації власних наукових розробок з використанням незадіяних виробничих потужностей державних підприємств та галузевих наукових інститутів. Таким чином, формування конкурентоспроможного інноваційно-туристичного кластера призводить до створення та просування бренду дестинації як одиниці кластера.

Кластер є економічною категорією, яку вперше ввів М. Портер: «Кластер – це сконцентрована за географічною ознакою група взаємозалежних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у відповідних галузях, а також пов'язаних з їх діяльністю організацій (наприклад, університетів, агентств зі стандартизації, а також торговельних об'єднань) у певних областях, що конкурують, але разом з тим ведуть спільну роботу» [2].

Визначальним результатом формування та функціонування інноваційного кластера є створення інновації, яка сприятиме появі конкурентних переваг. З погляду чинного законодавства, інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери

Вітчизняні та зарубіжні науковці по-різному трактують сутність інноваційних кластерів, виходячи зі змістового наповнення ними поняття інновацій загалом, бачення

результатів функціонування інноваційних утворень та ролі навчальних закладів та людини у створенні інноваційних рішень. Узагальнення зазначених ознак дозволяє сформулювати таке бачення інноваційного туристичного кластера як форми взаємодії та активної співпраці туристичних підприємств, організацій, установ (державного і приватного секторів), органів влади та місцевого самоврядування, освітньо-навчальних та наукових закладів, які здійснюють підготовку фахівців в галузі туризму націлена на створення інновацій у регіоні.

Виникнення регіонального інноваційного кластера здійснюється в результаті постійної взаємодії його основних елементів: виробничої структури як підсистеми використання знань; сегменту НДДКР та освіти як підсистеми генерування знань; фінансової регіональної системи як джерела інвестиційних можливостей та споживчого сектора, який формує попит на інноваційну продукцію та вимоги до неї.

Розглядаючи процеси кластеризації національних економік світу слід відзначити, що основними світовими лідерами у виробленні кластерних стратегій вважаються Данія, Нідерланди, Франція, Італія, Фінляндія тощо. Багато уваги привертає фінська модель кластера. Вона передбачає високий рівень інновацій, який має підтримуватися потужним сектором науково-дослідних процесів та розробок і розвиненою системою освіти. В Норвегії у розвитку кластера в галузі морського господарства активну участь бере державний уряд, стимулюючи співробітництво підприємств всередині кластера. Індійсько-китайська модель також передбачає активне залучення держави до процесів формування і розвитку кластера. Ставка робиться на іноземні інвестиції, через які в країну потрапляють сучасні наукоємні технології [1, с.97].

Досвід функціонування ефективних кластерних систем у світі дозволяє стверджувати про залежність успіху їх створення і функціонування в межах трикутника: державне регулювання і

управління – інтелектуальна інфраструктура – виробничий сектор. Така регіональна модель «потрійної спіралі» дозволяє поєднувати інтереси держави, науки і бізнесу, стає передумовою формування специфічних соціально-економічних відносини, забезпечує створення сприятливої інфраструктури або бізнес-клімату регіону. Отже, така модель «потрійної спіралі» може стати основою формування інноваційного туристичного кластеру в регіонах України. При цьому, одним з суттєвих кроків є розподіл функцій серед основних учасників інноваційного туристичного кластера. (табл.1)

Таблиця 1

Розподіл функцій учасників туристичного кластеру

Учасники	Функції
Бізнес (ініціатор)	<ul style="list-style-type: none"> - ініціювання створення інноваційного туристичного кластеру; - формування групи лідерів, яка має регулювати роботу кластеру; - проведення серії інтерв'ю, нарад, зборів, бесід з ключовими зацікавленими і з потенційними учасниками кластера; - формулювання бачення кластера галузі, основних цілей і завдань; - розробка стратегічного плану довгострокової діяльності кластеру та плану заходів щодо його реалізації; - започаткування тісного співробітництва в основних сферах діяльності, спільний маркетинг, навчання, інноваційні розробки тощо; - обмін виробничим досвідом, ресурсами, знаннями, інформацією, технологіями і інноваційними розробками; - безпосереднє управління кластером та координування інноваційної діяльності компаній і організацій, що входять у нього; - активізація інноваційної діяльності всередині кластера, започаткування спільних інноваційних програм; - спільне фінансування перспективних інноваційних проектів галузі.

Держава (активатор)	<ul style="list-style-type: none"> розроблення і затвердження Стратегії підвищення конкурентоспроможності України і її регіонів на основі кластерного підходу; - формування і впровадження Програми розвитку потенціалу регіонів на базі кластерних моделей; - сприяння розвитку міжнародної співпраці в галузі кластеризації економіки; - участь у європейських і міжнародних форумах, присвячених проблемам кластерів; - здійснення фінансової підтримки кластера туристичної галузі; - забезпечення формування сприятливого ділового клімату для формування кластерних об'єднань в туристичних регіонах; - залучення іноземних інвестицій в розвиток галузі
Наука (катализатор)	<ul style="list-style-type: none"> - проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок інноваційних проектів кластера; - організація спеціальних університетських програм по вивченню феномену кластеру, проведення семінарів, ділових зустрічей, Інтернет-курсів, організацію конференцій і круглих столів; - формування системи показників, методик та критеріїв оцінки ефективності інноваційного туристичного кластеру.

Використання наведеного підходу до розподілу функцій між основними учасниками інноваційного туристичного кластера дозволить визначити функціональні зони зобов'язань у межах трикутника «бізнес-державо-наука» в процесі його становлення і розвитку.

Список використаної літератури

1. Мингалева Ж. Кластеры и формирование структуры региона / Ж. Мингалева С. Ткачева. – МЭМО. – 2000. – №5. – С. 97-102ю
2. Портер М. Международная конкуренция: конкурентные преимущества стран. Пер. с англ М.: Международные отношения, 1993. –546 с.
3. Стратегії сталого розвитку Україна 2020: Указ Президента України від 12.01.2015 №5/2015 Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

Автори

Брусільцева Ганна Миколаївна, доцент,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця
(anna.brusiltseva@hneu.net).

Тези доповіді надійшли 09 січня 2016 року. **(Пишіть дату, коли Ви відправили свою доповідь).**

Опубліковано в авторській редакції.